

ІНТЕГРАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИЙ ВИМІР ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Розглянуто зміст категорій *середовище та простір*; зроблено їх порівняльний аналіз; визначено суть поняття *освітній простір*, де виділено навчальне середовище освітнього закладу як підсистему педагогічної системи; досліджено поняття *інформаційно-освітнє середовище та інформаційно-освітній простір закладу професійної освіти у інтеграційно-комунікаційному вимірі*.

Ключові слова: *середовище, простір, освітній простір, інформаційно-освітнє середовище, заклад професійної освіти.*

Постановка проблеми. Функціональні можливості будь-якої педагогічної системи, що є частиною освітнього простору навчального закладу, визначаються інноваційними моделями розвитку всіх соціальних сфер як результат формування інформаційного суспільства. Соціальне середовище є однією з важливих підсистем економічної структури сучасного суспільства, що передбачає утворення різноманітних форм інтеграції та характеризує модернізацію, зокрема і освітню, як складний глобальний процес. Простір інформаційного суспільства розглядається як світове явище, тенденція його розвитку і характеризується багатоаспектністю за вимірами різних соціальних утворень, включаючи освіту.

Мета статті: розглянути зміст категорій *середовище та простір*, зробити порівняльний аналіз; дослідити поняття *інформаційно-освітнє середовище та інформаційно-освітній простір закладу професійної освіти у інтеграційно-комунікаційному вимірі*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий пошук вітчизняних вчених М. Братко, М. Кириченка, Л. Сергєєвої, А. Харківської, О. Ярошинської та зарубіжних А. Артюхіної, Є. Боровської, Є. Васильєвої, А. Вишнякової-Вишнівецької, В. Козирєва, В. Новикова доводить провідну роль і сутність такого педагогічного явища як освітнє середовище та обґрунтовує умови створення дієвого освітнього середовища.

Заслужують на увагу і дослідження норвезьких вчених А. Абуалраба (Iyad Abualrub), Б. Карсеса (Berit Karseth), Б. Стенсейкера (Bjorn Stensaker), які проаналізували понад 80 англomовних джерел з проблеми впливу освітнього середовища на особистість, яка навчається, та з'ясували, що в англomовному науковому просторі є достатньо публікацій з теми освітнього середовища навчального закладу, однак застосовуються різні поняття: освітнє середовище, освітній клімат, академічне середовище, середовище навчання. Ці дослідження актуалізують роль середовищного підходу в організації навчального процесу. Однак поза увагою дослідників залишається питання створення дієвого освітнього середовища в закладах професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. У філософському розумінні соціальне середовище буття людини означається як «оточуючі людину соціальні, матеріальні й духовні умови її існування і діяльності. Це середовище визначально впливає на формування і розвиток особистості. В той же час, під впливом людини воно змінюється. У процесі цих перетворень змінюється і сама людина» [1]. На думку В. Бикова, категорія *середовище*

пов'язується з суттєвим оточуючим простором системи, в якому ця система функціонує, розвивається і/або досліджуються [2]. У цьому розумінні середовище є простором, у якому суспільство реалізує різні форми діяльності, створюючи тим самим умови для задоволення матеріальних та духовних потреб.

Основним середовищем життя людей є локальне (місцеве) середовище. Під впливом глобалізації відбувається трансформація суспільних відносин у сучасному світі, зростання локальних (внутрішньо регіональних, галузевих) тенденцій (торгівлі, прямих інвестицій, міграційних потоків трудових ресурсів, інформаційного, освітнього, культурного і технологічного обміну) порівняно з їх загальною динамікою у світовому масштабі [3].

Зростання локальних тенденцій характеризує всі процеси, форми, траєкторії руху і виражає відношення між об'єктами освітньої діяльності в *освітньому просторі*. У випадку руйнування єдиного освітнього простору виникають перешкоди, що ускладнює розвиток освіти.

Категорії *простір* і *середовище* суттєво поєднують те, що кожен об'єкт чи зв'язок, які визначені у просторі і/або середовищі своїми ідентифікаторами (ознаками, іменами, назвами, абрєвіатурами, параметрами, характеристиками, адресами), відповідно асоціюються з цими просторами і/або середовищами. Проте один і той самий об'єкт чи зв'язок можуть бути незалежно визначені у кількох просторах і/або середовищах та асоціюватися з кількома відповідними просторами і/або середовищами. Наведене відповідає розумінню терміна *зовнішнє середовище*, а терміни *оточуюче середовище* або *суттєвий оточуючий простір* є синонімами терміна *середовище* [4]. Освітні застосування предметного простору об'єктивного світу пов'язані з поняттям глобального освітнього простору, з відкритою освітою, з відкритим навчальним середовищем. Наявність у людини власної мети використання загального об'єктного простору звужує цей простір, наближуючи його склад і структуру до потреб конкретної людини. Можливості індивідуального освітнього простору сприяють змінності інтелектуальних і духовних потреб особистості, її уподобань, умотивованості до навчання, до поступового особистісного розвитку.

Множина індивідуальних освітніх просторів утворює *глобальний освітній простір*, що є цілісною скінченою множиною об'єктів та їхніх відношень до реалізації цілей освіти (цільовий простір). Таким чином, глобальний освітній простір входить до складу загального об'єктного простору, включає систему освіти, а також інші об'єкти систем суспільства, що мають відношення до реалізації цілей освіти. У складі глобального освітнього простору виділяють Єдиний простір системи освіти (ЄПСО) [2], до складу якого входить освітній простір певного навчального закладу або певної педагогічної системи, які взаємопов'язані.

На думку науковців Центру міжнародної вищої освіти, ключовими факторами, що впливають на глобальний освітній простір, є: виникнення глобальної системи знань, в якій комунікація стає прозорою, а результати досліджень та інша інформація легко поширюються у всьому світі, сприяючи експансії інформаційних технологій [5].

Пізніше з'являється відносно нове поняття *світовий освітній простір* (англ. world educational area), що означає сукупність усіх освітніх і виховних закладів, науково-педагогічних центрів, урядових і громадських освітніх організацій у різних країнах, геополітичних регіонах та в глобальному масштабі, їх взаємовплив в умовах інтенсивної інтернаціоналізації різних сфер суспільного життя сучасного світу [6].

В освітньому просторі виділяється навчальне середовище освітнього закладу як підсистема педагогічної системи. Це побудований суттєвий оточуючий учня простір (що не включає самого учня), в якому здійснюється освітній процес та створено необхідні й достатні для його учасників умови ефективного досягнення цілей навчання.

Центральною фігурою в педагогічному процесі є учень, заради якого навчальне середовище створюється, функціонує і розвивається. Саме для нього проектується і створюється навчальне середовище.

Спроекувати навчальне середовище – це означає теоретично дослідити суттєві цільові й змістово-технологічні (методичні) аспекти освітнього процесу, який повинен здійснюватись у навчальному середовищі. Створити навчальне середовище – це означає побудувати таке об'єктне оточення учня (суттєвий оточуючий простір), в якому враховано і реалізовано основні суттєві аспекти освітнього процесу, що має здійснюватись у навчальному закладі, а також передбачено можливість адекватного розвитку побудованого середовища [4].

Структура навчального середовища визначає його внутрішню організацію, взаємозв'язки і взаємозалежність між його елементами, що виступають, з одного боку, як його атрибути розгляду, які визначають змістову, інформаційну та матеріальну наповненість навчального середовища, а з іншого – як ресурси реалізації освітнього процесу, що набувають при цьому ознак засобів навчання [2].

У зв'язку з розвитком інформаційного суспільства, поширенням застосування інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах людської діяльності, широкого використання набули терміни: інформаційний простір, інформаційне середовище, інформаційно-освітнє середовище (навчального закладу, педагогічної системи; закрите, відкрите; комп'ютерно орієнтоване, комп'ютерно інтегроване, персоніфіковане щодо конкретного учня або цільової групи учнів), інформаційно-навчальне середовище (людини, навчального закладу, навчально-виховного комплексу тощо).

У загальному значенні, інформаційно-освітнє середовище – частина інформаційного простору, що ситуативно використовує певний учень/студент для розв'язування освітніх завдань. В. Биковим надано тлумачення термінів відповідних предметно-інформаційних утворень: електронні освітні ресурси, інформаційні (інформаційно-освітні) середовища і простір навчального закладу та педагогічної системи, системи освіти та Єдиного освітнього простору системи освіти, глобальний інформаційно-освітній простір [2].

На нашу думку, ці категорії можуть характеризуватися як ознаки інтеграційних процесів. В умовах посилення міжнаціональних інтеграційних зв'язків у теорії суперечливо осмислюються освітні явища і процеси. Розгляд освіти як об'єкта теорії у просторовому вимірі передбачає розрізнення *національної* та *міжнародної*, а їх зіставлення – виокремлення *порівняльної освіти*. Тому важливими у професійному навчанні стають бази даних, зокрема міжнародні. За визначенням Н. Ничкало, міжнародна база даних щодо освітніх систем різних країн є вагомим науковим доробком, що має важливе теоретичне, практичне і водночас прогностичне значення [7].

Інтеграційні процеси тісно пов'язані з розвитком активних процесів інформаційного суспільства, що впливає на модернізацію освітнього середовища навчальних закладів.

Інформаційно-освітнє середовище науковці трактують переважно як віртуальне середовище навчання (відкрита система, що надає комплекс взаємопов'язаних і постійно оновлюваних засобів навчання і забезпечує синергію та можливість інтерактивної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу). Водночас економічний механізм створення інформаційно-освітнього середовища в умовах навчального закладу проектує систему, що акумулює організаційні, інтелектуальні, програмно-методичні, технічні ресурси, культурний потенціал навчального закладу, змістовий і діяльнісний компоненти, освітню діяльність суб'єктів навчального закладу [8].

Як свідчить практика закладів професійної освіти економічно розвинених країн,

змістово-технологічна підтримка функціонування та розвитку інформаційно-освітнього середовища забезпечується на засадах інтеграції з системами автоматизації конструювання навчальних програм, управління навчанням (LMS), експертно-консультативних систем, комплексів програмно-методичних засобів для вивчення різних навчальних дисциплін.

Висновок. Отже, застосування середовищного підходу в організації освітнього процесу в закладах професійної освіти являє собою систему дій суб'єкта управління з середовищем, спрямованих на перетворення його в засіб діагностики, проектування та продукування управлінського результату [9].

Разом з тим варто відзначити, що освітнє середовище закладу професійної освіти є мезосистемою особистості, де особистість залучена до систем різних рівнів: сім'я (мікросистема); заклади професійної освіти, двір, квартал проживання (мезосистема); дорослі соціальні організації (екзосистема); культурні звичаї країни, цінності, звичаї та ресурси (макросистема). Відповідно освітнє середовище як один із найефективніших інтегральних, мультискладних, поліаспектних чинників освіти, підкреслює його роль як частини соціокультурного середовища, що є визначальним для професійного і життєвого становлення молоді людини. Це забезпечується домінантною, тобто освітньою функцією середовища закладу професійної освіти, яка є поліструктурною і включає освітньо-професійну, освітньо-соціалізаційну та освітньо-культурну складові [10].

Виходячи з цього, в управлінському процесі важливо створювати умови для взаємодії внутрішнього, оточуючого та зовнішнього середовища у закладі професійної освіти, спрямованих саме на здійснення його освітньої функції.

Список використаної літератури.

1. Энциклопедический словарь / Научно-редакционный совет: А. М. Прохоров (пред.), М. С. Гиляров, Е. М. Жуков и др. – М.: Советская энциклопедия, 1980. – 1600 с., С. 1271.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: Монографія. – К.: Атіка, 2008.– 684 с., С. 376
3. Олійник О. М. Концептуалізація глобалізації: методологічні аспекти. Гуманітарний вісник ЗДІА 2009. Випуск 38. – С.41 – 51.
4. Кремень В. Г. Категорії «простір» і «середовище»: особливості модельного подання та освітнього застосування / В. Г. Кремень, В. Ю. Биков // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2013. – № 2. – С. 3-16.
5. Altbach, P. G., Reisberg, L. and Rumbley, L. E. Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution. UNESCO, 2009. – 254 p.
6. Василюк А. В. Педагогічний словник-лексикон (українсько-англо-польський) / Алла Василюк, Мацей Танась – Вид. 2-ге, уточ. й доповн. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2013. – 224 с.
7. Ничкало Н. Г. Порівняльна професійна педагогіка як галузь педагогічного знання / Н. Ничкало // Порівняльна професійна педагогіка. – 2011. – Вип. 1. – С. 15.
8. Топузов М. О. Проектування інформаційно-освітнього середовища навчальних закладів у сучасному суспільстві // Український педагогічний журнал – 2017. – №1. – с. 26 – 36. – С. 29.
9. Сергеева Л. М. Управління організаційно-освітніми змінами в інституційному середовищі професійного навчального закладу [Текст] / Л. М. Сергеева, М. О. Кириченко // Science Rise. – 2016. – Т. 1, № 5 (18). – С. 27–32. doi: 10.15587/2313-8416.2016.59152
10. Братко М.В. Управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу: теорія і практика: монографія / М. В. Братко; за ред. докт. пед. наук, проф. Л. Л. Хоружої. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. – 424 с.

References

1. *Encyclopedic Dictionary / Scientific Editorial Board:* A. M. Prokhorov (cont.), M. S. Gilyarov, E.M. Zhukov and others - Moscow: Soviet Encyclopedia, 1980. - 1600 pp., S. 1271. (in Rus.)
2. Вуков В. Ю. *Models of Organizational Systems of Open Education: Monograph.* - K. : Atika, 2008. 684 p., P.376 (in Ukr.)
3. Oliynyk O. M. *Conceptualization of globalization: methodological aspects.* Humanitarian Bulletin ZDIA 2009. Issue 38. – p.41-51 (in Ukr.)

4. Kremin V.G. *Categories "Space" and "Environment": features of model presentation and educational application* / V.G. Kremen, V.Yu. Bykov // *Theory and practice of social systems management*. – 2013. – № 2. – P. 3-16. (in Ukr.)
5. Altbach, P. G., Reisberg, L. and Rumbley, L. E. *Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution*. UNESCO, 2009. – 254 p.
6. Vasilyuk A. B. *Pedagogical Dictionary-Lexicon (Ukrainian-English-Polish)* / Alla Vasylyuk, Maciej Tanas - View. 2nd, fix. and supplement – Nizhyn: Publisher PE Lysenko MM, 2013. – 224 pp. (in Ukr.)
7. Nychkalo N.G. *Comparative professional pedagogy as a branch of pedagogical knowledge* / N. Nychkalo // *Comparative professional pedagogy*. – 2011. – Vip. 1. – p. 15. (in Ukr.)
8. Topuzov M.O. *Designing of information and educational environment of educational institutions in modern society* // *Ukrainian Pedagogical Journal* – 2017. – №1. – with. 26-36. – p. 29 (in Ukr.)
9. Sergeyeva L. M. *Management of organizational and educational changes in the institutional environment of a vocational school* [Text] / L. M. Sergeyeva, M.O. Kyrychenko // *Science Rise*. – 2016. – Vol. 1, No. 5 (18). – pp. 27-32. do: 10.15587 / 2313-8416.2016.59152 (in Ukr.)
10. Bratko MV *Management of professional training of specialists in the educational environment of university college: theory and practice: monograph* / MV Bratko; for ed. doc. ped Sciences, prof. L. L. Horuzhoy. – Kamyanets-Podilsky: Axioma, 2017. – 424 pp. (in Ukr.)

Stoychyk T.I.

Vice-Director of Educational and Practice Work in Kryvyi Rih Professional Mining-Technological Lyceum

INTEGRATED-COMMUNICATIVE MEASUREMENT OF INFORMATION AND EDUCATIONAL SPACE OF PROFESSIONAL EDUCATION

Abstract. *The modern educational environment is one of the important subsystems of the economic structure of society, which involves the formation of various forms of integration and characterizes modernization.*

In connection with the development of the information society, the spread of the use of information and communication technologies significant changes and the educational environment of institutions of vocational education.

Purpose. *Consider the content of the categories of environment and space, make a comparative analysis; to explore the concept of information and education environment and information and education space of the institution of vocational education in the integration and communication dimension.*

Methods. *To achieve this goal, the general scientific methods of theoretical and empirical research were used, in particular such as system-structural analysis, material systematization, comparison and generalization of data.*

Results. *A scientific search for the achievements of domestic and foreign scientists was carried out, which investigated the role and essence of such a pedagogical phenomenon as an educational environment and substantiated the conditions for creating an effective educational environment.*

The relatively new concept of "global educational space", which is part of the general object space, is analyzed, including the system of education, as well as other objects of the systems of society related to the realization of educational goals.

The components, essentially combining categories of space and environment, are substantiated. A scientific study of terms surrounding the environment, a significant surrounding space, which are synonymous with the term environment.

The notion of "informational and educational environment" as a virtual learning environment is defined, in particular as an open system providing a set of interrelated and constantly updated teaching aids and provides synergy and interactive interaction with all participants in the educational process.

The interpretation of the terms of the relevant subject-informational formations is provided: electronic educational resources, informational (informational and educational) environment and the space of the educational institution and pedagogical system, educational system and the Single educational space of the educational system, global information and educational space.

Originality. *The concept of informational and educational environment and informational and educational space of the institution of vocational education in the integration and communication dimension is the research subject.*

Conclusion. *Application of the environmental approach in organizing the educational process in institutions of vocational education should be a system of actions of the subject of management with the environment, aimed at transforming it into a means of diagnostics, design and production of managerial results. Therefore, it is important in the managerial process to create conditions for the interaction of the internal, surrounding and external environment aimed specifically at the implementation of its educational function.*

Keywords: environment, space, educational space, informational and educational environment, institution of professional education.